

Minne menet ihminen?
Mitä jokaisen tulisi tietää väestöilmiöistä.
Minna Säävälä
Gaudeamus 2021
ISBN 9789523451438
Nidottu, 220 sivua, värikuvitettu
KL 31.5

OLEMMEKO MATKALLA KOHTI HARMAANTUVAA JA SUVAITSEMATONTA SUOMEA?

Vuoden vaihteessa työpöydälleni tupsahti kustantajien lähettämänä kaksi mielenkiintoista tietokirjaa. Dosentti Minna Säävälän *Minne menet ihminen?* – Mitä jokaisen tulisi tietää väestöilmiöistä on kauan kaivattu kokonaisteos meitä kaikkia koskettavista väestöilmiöistä eli syntyvyydestä, kuolleisuudesta ja muuttoliikkeestä. Säävälällä on takanaan pitkä ja menestyksellinen työura Väestöliitossa ensin tutkijana ja sittemmin kotoutumiseen keskittyvän Monikulttuurisen osaamiskeskuksen vetäjänä. Nykyisin hän toimii Työ- ja elinkeinoministeriössä Kotoutumisen osaamiskeskuksen johtavana asiantuntijana. Siten sopivampaa kirjoittajaa väestölliselle yleisteokselle on vaikea löytää.

Kirjan näkökulma kohdistuu Suomen ohella globaaleihin, koko maailmaa sivuaviin väestökysymyksiin. Näkökulma on perusteltu: me kaikki olemme samassa väestöveneessä ja ilmastomuutos koskee meitä jokaista.

Suvaitsematon Suomi.
Ari Haasio & Markku Mattila
Avain 2021
ISBN 9789523043046
Kovakantinen, 269 sivua

Pakolaisuus ei myöskään rajoja kysele, sen on jälleen Ukrainan sota meille opettanut. Kuten Säävälä toteaa: "Mikään maa ei elä umpiossa: Suomen ja maailman väestönkehitys kytkeytyvät toisiinsa" (emt 2021, 13).

"Minne menet ihminen" koostuu kuudesta pääluvusta. Ensimmäinen luku "Numeroiden taikaa" on hyvä taustoitusta kirjalle. Tekijä käy läpi perusmääritelmät ja tilastot. Viimeistään tässä vaiheessa lukijalle käy selväksi, että väestötieteessä tarkastellaan erilaisia väestöjen mitattavissa olevia ominaisuuksia eli väestökijöitä (vrt. Koskinen et al. 2007, 15). Väestötieteen menetelmät ovat siis tilastollisia ja aineistoina ovat väestölaskennat, rekisterit ja kyselyt. Tekijä toteaaakin runollisesti, että "väestötiede on täsmällisyydessään kaunista kuin matematiikka". Väestöilmiöitä tutkitaan toki muillakin tieteenaloilla ja erilaisin menetelmin, ja tällöin voidaan puhua yleisemmin väestöntutkimuksesta.

Kirja etenee loogisessa järjestyksessä maailman väestöhistoriasta nykyisiin polttaviin

väestökysymyksiin. Tällaisista tekijä nostaa esille mm. ilmastosiirtolaisuuden, syntyvyyden vajonemisen, väestön ikääntymisen ja muuttovirtojen suuntautumisen. Siirtolaisuustarkastelussaan tekijä monipuolisesti pohtii, nuorentaako maahanmuutto ikääntyvän Suomen väestörakennetta.

Säävälä ei kaihdakaan kipeidenkään asioiden tarkastelemista: lapsettomuus on kasvava trendi erityisesti länsimaissa, toisaalta lapsettomuus on Suomessa yleisempää miehillä kuin naisilla. Globaalilla tasolla väestönkasvun hillintä Intian ja Kiinan metodeilla (pakosterilisoinnit Intiassa ja yhden lapsen politiikka Kiinassa) eivät ole pitkällä aikavälillä osoittautuneet tehokkaiksi keinoiksi väestönkasvun hillitsemiseksi. Sen sijaan urbanisoituminen ja erityisesti tyttöjen koulunkäynnin lisääntyminen ovat osoittautuneet pakkoa tehokkaammiksi tavoiksi rajoittaa väestönkasvua.

Eryityisesti pidin Säävälän "tulevaisuuslaatikoista" eri väestöilmien tarkastelun yhteydessä. Hän esimerkiksi pohtii toimenpiteitä, joilla vuonna 2040 voidaan maassamme vastata vähenevän työvoiman tarjontaan: "Vuonna 2040 eläkkeelle pääsevät vain työkyvyttömiksi todetut. Kokoaikaiset vanhuuseläkkeet lakkautettiin viisi vuotta aiemmin kokonaan ja korvattiin työkyvyttömyyseläkkeellä. Työkyvyn todistettavasti hiipussa voi saada osa-aikaisen tai kokoaikaisen työkyvyttömyyseläkkeen...". Kunpa vastaavanlaisia visiointia näkisi useamminkin.

Kirjan kuvitus on runsasta ja tukee hyvin tekstiä. Teoksen loppuun on koottu alan sanasto, jossa käytetyt keskeiset käsitteet avataan ymmärrettävästi. Kirja soveltuu erinomaisesti oppikirjaksi esimerkiksi lukioihin ja alan johdantokursseille korkeakouluihin. Toisaalta teoksen olisi syytä kuluu asiasta kiinnostuneiden kansalaisten käsissä mediaväkeä unohtamatta. Väestökysymykset

herättävät voimakkaita tunteita. Faktaperusteista, mukaansatem- paavasti kirjoitettua tietoa Minna Säävälä tarjoaa pahimpien tunnekuohujen hillitsemiseksi.

Säävälä tarkasteli kirjansa viimeisessä pääluvussa siirtolaisuutta ja siihen liittyviä muuttovirtoja. Tästä onkin hyvä siirtyä FT, yliopettaja Ari Haasion ja dosentti Markku Mattilan teokseen *Suvaitsematon Suomi*. Suvaitsevaisuuden rajoja koeltiin viimeksi vuonna 2015, kun maahamme suuntautui suuri pakolaisvirta. Olen itse ollut jossain määrin allerginen "tarvitsemme lisää suvaitsevaisuutta" -kliseelle, joka tuntuu olevan presidenttien ja ministereiden kesto-aihe heidän juhlapuheissaan. Kaukana ei ole ymmärrys, että he toivovat lisää "sietämistä" vaikkapa maahanmuuton kestämiselle. Myös vammaisjärjestöt ovat suhtautuneet sangen nihkeästi heitä koskeviin suvaitsevaisuuskehoituksiin. Blogisti Heikki Sairasta siteeraan voinen sanoa, että minulle(kin) suvaitseminen on miinimitaso, jolla ihmiset voivat elää yhdessä yhteiskunnassamme.

Haasion ja Mattilan teos tarjoaa hyödyllisen perspektiivin suvaitsemattomuuteen (joka lienee suvaitsemisen negaatio). Kyse on historiallisesti ja temaattisesti haastavasta käsitteestä. Kirjansa otsikossa olevan termin "suvaitsematon" tekijät avaavat UNESCO:n yleiskokouksen Suvaitsevaisuuden periaatteiden kautta (Unesco 1995). Massiiviseen kirjalliseen aineistoon perustuen tekijät jakavat suvaitsemattomuuden viiteen kohteeseen:

1. Ihmisten fyysisiin ominaisuuksiin
2. Ihmisten ajatuksiin ja mielipiteisiin,
3. Tapoihin ja toimintoihin (esimerkiksi alkoholin käyttö, tupakointi),
4. Esineisiin ja asioihin (hyvänä esimerkkinä mm. tatuointi)

5. Trendeihin, jotka voivat liittyä esimerkiksi musiikkiin ja vaatetukseen.

Kirjan lukuja ei ole kuitenkaan muotoiltu edellä tarkastellun kohdeluettelon mukaan. Sen sijaan kirjan neljä päälukua on nimetty suvaitsemattomuuteen liittyvien reaktioiden perusteella (suluissa esimerkkejä kunkin luvun sisällöstä):

- a) "Hävytöntä ja iljettäviä" (pahatapainen nuoriso, ruokaan liittyvät ennakkoluulot)
- b) "Kulttuuri ja kansa rappeutuu" (pahennusta herättävä taide)
- c) "Syntistä ja luonnotonta" (uskonto ja suvaitsemattomuus)
- d) "Oman kansa puolesta" (patriotismi, rasismi)

Kirjan tehtävänasettelu on esitetty sivulla 19: "Pyrimme osoittamaan, kuinka suvaitsemattomuuden kohteet ja asiat, joita on pidetty moraalisesti tuomittavina, ovat vuosien varrella muuttuneet yleisesti hyväksytyiksi, ja aikanaan yleisesti hyväksytyistä on tullut tuomittavaa".

Tekijät onnistuvat tehtävänasettelussaan erinomaisesti. Aikanaan paljon paheksutusta ja kielletystä kahvista on tullut kulttijuomaa. Kukapa ei ole nähnyt kadulla puolen litran kahvimukin perässä käsi ojossa kulkevaa ihmistä. Toisaalta nykyinen suhtautuminen hakaristiin osoittaa, miten vähän läntisessä maailmassa suvaitaan – tai siedetään – näitä entisajan ikonisia vihasymboleja.

Haasio ja Mattila eivät kainostele ravistella instituutioita. Kirkkomme vuosisatainen syrjivä suhde alkaen kahvinjuonon kieltämisestä vaikkapa nykyiseen nurjaan suhtautumiseen homoliittojen siunaamiseen saa kirjassa ansaitsemaansa huutia. Vasemmistolla ja sitä myötä työväenliikkeelläkin on tuki omat luurankonsa kaapissaan – hyvin on muistissa vuonna 2004 EU:n uusien jäsenmaiden työvoimalle asetettu kahden vuoden siirtymäaika Suomen työmarkki-

noille (Valtioneuvoston selonteko 2006). Pian selvisi, että lain avulla ei pystytty estämään esimerkiksi virolaisen työvoiman muuttoa Suomeen. Potin korjasivat virolaiset työnvuokrausyritykset, jotka rynnivät voimalla maahamme.

Patriotismin ja nationalismin suvaitsemattomuus-tarkastelussa tekijät ovat avarakatseisia. He painottavat, että "nationalismista puhuttaessa on muistettava, että se ei itsessään ole hyvä eikä paha asia: sen "hyvyys" tai "pahuus" riippuu siitä, millaisia sisältöjä ja muotoja sille annetaan, ja minkälaisen päämäärin eteen se valjastetaan. Parhaimmillaan nationalismi voidaan ymmärtää ryhmää (vaikkapa kansaa/IS) yhdistäväksi tekijäksi, jossa esimerkiksi oman maan historiaa tai kulttuuria arvostetaan itselle tärkeänä". Mikäpä tämän paremmin osoittaa kuin Ukrainan monietnisen kansan tiivistyminen yhden lipun alle sodassa Venäjää vastaan.

Suvaitsevaisuus on aikaansa sidottu määre: se mikä oli 50 vuotta sitten hyväksyttyä, saattaa tänään olla vähemmän suvaittua. Tekijät kysyvätkin: "Menemmekö liian pitkälle laittaessamme varoitustekstejä vanhoihin sarjakuvaseikkailuihin (varoitustekstit Aku Ankkoihin vuodesta 2016/IS) tai kieltäessämme elokuvan, jonka nimessä esiintyy n-sana?". He myös vastaavat omasta puolestaan tavalla, johon voi yhtyä: "Nämä ilmaukset tai asenteet eivät ole hyväksytyjä nyky-yhteiskunnassa, mutta meidän tulisi kyetä tulkitsemaan kulttuuria ajan kontekstiin, arvoihin ja asenteisiin suhteutettuna".

Viime vuonna tällä samalla foorumilla arvioin ja esittelin eteläafrikkalaisen värillisen Trevor Noahin apartheid-aikaan sijoitettavan omaelämäkerran Laiton lapsi. Noah käyttää kirjassaan termejä, joita monikulttuurisuuden hienovaraisuus ei välttämättä suosi. Hän puhuu arkailematta

roduista sekä ihmisten erilaisista etnisistä taustoista ihonvärin ja syntyperän perusteella. Jos ihmisen arvo on apartheid-maailmassa kiinni ihonväristä, sen käyttö ihmisten kuvaamisessa on luontevaa. Suvaitsevaisuuden ja suvaitsemattomuuden raja kirjallisuudessa saatikka käytännössä on kompleksinen ja paikkaankin sidottu ilmiö.

Ari Haasion ja Markku Mattilan kirja on tervetullut lisä alan tietokirjallisuuteen: tekijät ovat kokeneita tutkijoita, ja kummallakin on vankka historioitsijan koulutus. Erilaiset aikaan ja paikkaan sidotut suvaitsemattomuuden ilmenemismuodot on erinomaisesti dokumentoitu ja raportoitu.

Haasiota ja Mattilaa siteeraten (s. 224): "Ennakkoluulot ovat suvaitsemattomuuden suurin syy – ennakkoluulojen taustalla on yleensä tietämättömyys. Uudet, meille vieraat asiat pelottavat. Ne on helpompi tuomita kuin hyväksyä, sillä asioiden hyväksyminen edellyttää tiedon hankkimista". Kummankin tässä tarkastellun kirjan tuottaminen on tapahtunut pääasiassa tekijöiden vapaa-ajana. Tavoitteena kummassakin tapauksessa on ollut kirjoittajien halu selkiyttää käsitteitä ja lisätä ymmärrystämme julkaisuissa käsitellyistä tärkeistä teemoista. Tässä he ovat onnistuneet erinomaisesti – siitä kiitos kirjoittajille.

Kirjoitukseni otsake sisälsi kysymyksen. Vastaukset löytyvät esittelemistäni teoksista. Hyvää lukemista.

Lähteet

- Koskinen, S., Martelin, T., Notkola, I-L., Notkola, V., Pitkänen, K., Jalovaara, M., Mäenpää, E., Ruokolainen, A., Ryyänen, M. ja Söderling, I. (toim.) (2007) *Suomen väestö*. Gaudeamus, Helsinki University Press.
- Sairanen, Heikki (2011) *Suvaitsevaisuuden logiikka*. Blogikirjoitus 4.11.2011. <https://puheenvuoro.uisuomi.fi/heikkisairanen/87648-suvaitsevaisuuden-logiikka/> Luettu: 22.3.2022.
- Unesco (1995) Suvaitsevaisuuden periaatteiden julistus. *Unescon yleiskokouksen julistus*. <https://www.ykliitto.fi/tapahtumat/yk-paivat/kansainvalinen-suvaitsevaisuuden-paiva> Luettu: 22.3.2022.
- Valtioneuvosto (2006) *Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle siirtymäaikain vaikutuksista sekä työvoiman ja palvelujen vapaan liikkuvuuden vaikutuksista työmarkkinatilanteeseen eri aloilla*. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/selonteko/Documents/vns_1+2006.pdf Luettu: 22.3.2022.

ISMO SÖDERLING

Väestöpolitiikan dosentti, tietokirjailija

Siirtolaisuusinstituutti on muuttoliikkeiden tutkimukseen ja dokumentoimiseen erikoistunut yksityinen tutkimuslaitos.

Tutkimme monipuolisesti muuttoliikkeiden ja yhteiskunnan keskinäistä vuorovaikutusta, perehtyen tutkimuksen koko kenttään, sen historiaan, nykytilaan ja tulevaisuuteen.

Tuotamme, tallennamme ja tuomme saataville muuttoliikkeitä koskevia aineistoja sekä osallistumme aktiivisesti muuttoliikkeisiin liittyvään yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Olemme valtakunnallinen toimija ja merkittävä osa työstämme tapahtuu Suomessa, mutta tutkimuksellisenä kiinnostuksen kohteenaamme ovat muuttoliikkeisiin liittyvät ilmiöt ja yhteisöt koko maailmassa.

Ajantasaista tietoa toiminnastamme:

Verkkosivut: www.siirtolaisuusinstituutti.fi

Facebook: facebook.com/siirtolaisuusinstituutti

Twitter: twitter.com/info_migration

Tilaa uutiskirje: uutiskirje.siirtolaisuusinstituutti.fi